

Kärda kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Kärda socken i Värnamo kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Kärda kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Kärda socken i Värnamo kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Jönköpings läns museums dnr: 2019-111

Rapport och foto: Charlotte Mårland

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

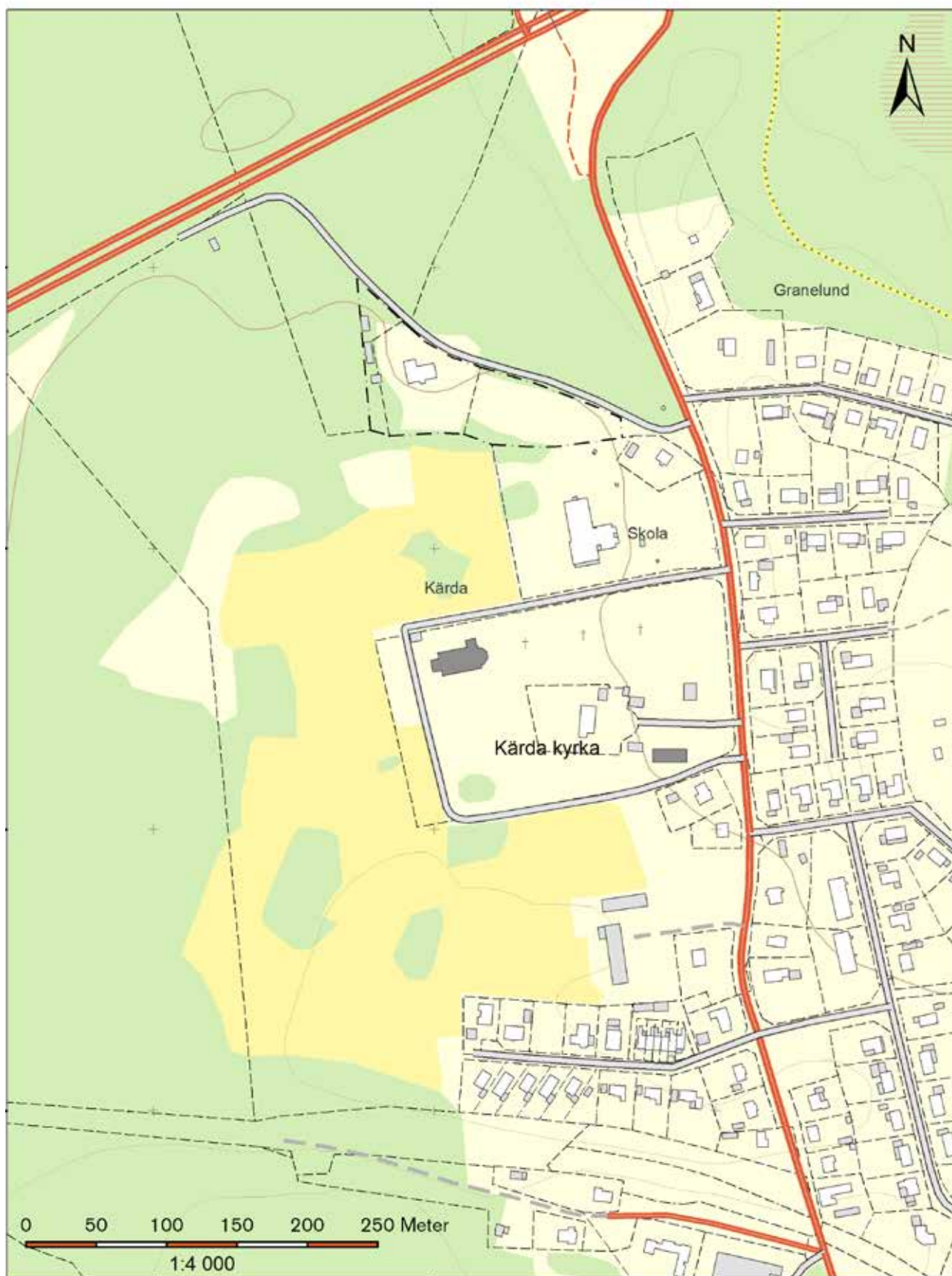
Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2021

Innehåll

Inledning	5
Inventeringens uppläggning	5
Allmän kyrkogårdshistorik	6
Tre vanliga gravvårdstyper	8
Lagstiftning	8
Kulturmiljölag (1988:950)	8
Begravningslag (1990:1144)	9
Allmänna skötselråd	11
Kärda kyrka och kyrkomiljön	12
Kyrkogårdens historik	12
Beskrivning av kyrkogården idag	13
Allmän karaktär	13
Omgärdning	13
Ingångar	14
Vegetation	14
Gångsystem	14
Gravvårdstyper	14
Beskrivning av enskilda kvarter	15
Kvarter 1	15
Kvarter 2	16
Kvarter 3	17
Händelsehistorik	18
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet	19
Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården	20
Administrativa uppgifter	21
Arkiv	21
Tryckta källor och litteratur	21
Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar	23
Kriterier vid kulturhistorisk bedömning	23
Klass 1	23
Klass 2	23

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

På uppdrag av Forshedabygdens församling har Jönköpings läns museum tagit fram föreliggande inventering och förslag till bevarandeplan för Kärda kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2019. Resultatet har därefter diskuterats med uppdragsgivaren och sammanställts under hösten 2019.

Kyrkogårdar och begravningsplatser utgör en viktig del av landets kulturarv och deras kulturvärden regleras av kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar kan också skyddas av begravningslagen. I första hand är det Svenska kyrkan som har ansvar för att förvalta detta kulturarv med hänsyn till dess värden. Därför är det angeläget att kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden kartläggs och preciseras. En viktig del av värdena ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara till hjälp och vägledning vid vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen kan även fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av olika ärenden.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en översiktlig historik över kyrkogården, en beskrivning med fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriska värden samt avslutningsvis en katalog över särskilt värdefulla gravar.

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering på kyrkogården samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur, exempelvis hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia.

För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården i allmänhet har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv, utan kan vara föremål för omvärderingar. Vid bedömningen har hänsyn tagits till varje enskild kyrkogårds historia och egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den övergripande kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar, utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder krävs i regel tillstånd från länsstyrelsen.

En av länders få bevarade kyrkobalkar finns i Brandstorp i Habo kommun.

Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård, Vårgårda kommun.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. Gravarna och deras utsmyckning redovisas i tabellform med text och fotografier samt på en gravkarta. De kulturhistoriskt värdefulla gravarna är kategoriserade i två grupper: *I. Mycket värdefulla* (som i första hand föreslås bevaras på plats) och *II. Värdefulla* (som bör bevaras eller återanvändas på plats eller i andra hand placeras på annan del av kyrkogården beroende på vari värdet består).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Charlotte Mårland vid Jönköpings läns museum under 2019. Vid urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har samråd förts med församlingen.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen och i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur, men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, som ibland kunde vara manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hörde även stigluckan, som både hade en symbolisk och praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man gravsätte snarare folk efter deras gårds- eller bytillhörighet i grupperingar med olika form, vilket var en förkristen sedvänja. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven. Gravar markerades istället endast av en jordhög. Om en vård trots allt sattes upp var den vanligen av trä, men sten eller smide förekom undantagsvis. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården även på ett nyttbetonat sätt, där exempelvis hö kunde bärgas.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjades förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 hade många landsortskyrkogårdar kvar den ålderdomliga ängskaraktären. Förnyelsevägen började i städerna genom nya bestämmelser om externa begravningsplatser. Gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjöds av hygieniska skäl och i stället skulle friliggande begravningsplatser förläggas utanför städerna. Denna process inleddes på 1780-talet och en tydlig kunglig förordning från 1815 angav att begravingar innanför stadskärnan måste upphöra och att begravningsplatser

– utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – skulle anläggas utanför stadsområdena. År 1805 beslutades dessutom att staten genom sin myndighet Överintendentsämbetet skulle ansvara och ha överinseende över att kyrkogårdar och begravningsplatser blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anlades många begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anlades med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man tillhörde ersattes nu av kategorierna köpegravar respektive allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades ofta med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begrävdes kostnadsfritt utmed den så kallade allmänna linjen. Där gravsattes man tätt i en kronologisk ordning allt eftersom dödsfallen inträffade. Man begrävdes således oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast små, oansenliga och inte särskilt varaktiga. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde å ena sidan och allmänt område å den andra speglade ett socialt uppdelat samhälle.

Trädkransen utefter kyrkogårdens yttre begränsningar introducerades först på städernas begravningsplatser, men nådde under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med ett hängande växtsätt. I början av 1900-talet planlades även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas – skogskyrkogården. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922.

Vid 1900-talets mitt var kyrkogårdarna särskilt utvecklade, men nu inleddes en period av förenkling och rationalitet. Företeelsen med allmänna linjen levde kvar till mitten av 1900-talet, men upphörde officiellt 1964. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med mer lättskötta gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglades på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar och oftast i ett liggande format.

Från och med 1980-talet blev gravvårdarna återigen mer

Åsenhöga ödekyrkogård (Gnosjö kommun). På denna kyrkogård är mycket av den ålderdomliga, ängsliknande karaktär, som varit vanlig i äldre tid bevarad.

På de mer påkostade köpegravarna var både gravvård och inhägnad omsorgsfullt utformade. Här ett exempel från Norra Solberga kyrkogård i Nässjö kommun.

På kyrkogården i Ingatorp (Eksjö kommun) kan man uppleva den allmänna linjens gravområde med små anspråkslösa vårdar tämligen intakt.

Ett exempel på en gravvård från 1960-talet på begravningsplatsen i Aneby.

individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också exempelvis minneslundar för aska som grävs ner anonymt utan plats för namn, men med gemensam plats för blommor. Ett annat alternativ är askgravlundar, där den plats var och en begravts på markeras.

Tre vanliga gravvårdstyper

Det finns en stor variation vad gäller gravvårdarnas utformning, men här presenteras tre typer som är särskilt vanliga.

Från det sena 1800-talet fram till 1920-talet var det vanligt att köpegravar förseddes med påkostade vårdar med stående format. Det kunde vara högresta bautastenar, obelisker och liknande. Dessa vårdar restes ofta över samhällets övre skikt och inte sällan är de försedda med både titel, namn, årtal, hemvist och ett bibelcitat. Vårdar av denna typ är ofta påtagligt karaktärskapande och betydelsefulla i kyrkogårdsmiljön. De kan också ha ett konstnärligt värde.

I kontrast till de mer påkostade gravvårdarna finns de mindre stenarna, som restes inom den allmänna linjen. Dessa har ofta en rektangulär form utan utvecklad utsmyckning. Texten är ofta lakonisk – förnamn, ofta men inte alltid efternamn, hemvist och årtal. Dessa enkla vårdar är i sig inte iögonfallande, men berättar ändå om en viktig del av det äldre gravskicket och samhällets hierarkiska organisation.

Tiden efter andra världskriget medförde en långtgående förenkling av gravvårdarna, som samtidigt skapade en likriktning. Stenarna tillverkades maskinellt och det fanns ofta en standardiserad uppsättning symboler som kunde tillföras och kombineras. Kyrkogårdsmiljöer som domineras av dessa stenar kan naturligtvis också ha ett kulturhistoriskt värde, men då är det i regel inte de enskilda vårdarna som är intressanta utan snarare helheten.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i kulturmiljölagen som begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölagen (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön.

Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser

11 § I vården av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
- Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter, ändringar i gångsystem och dess beläggning, nya belysningsinstallationer.

Begravningslag (1990:1144)

7 kap. Gravrätt

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Ibland uppstår frågan om ansvar och skydd för en enskild gravvård. Så länge gravrätten inte gått ut ägs gravvården m.m. av gravrättsinnehavaren. När gravrätten gått ut övertas ansvaret av upplåtaren, vilket oftast är pastoratet. Om gravvården således står kvar på den tillhörande graven ger begravningslagen ett skydd. Om gravvården däremot flyttas till en annan plats på kyrkogården eller förvaras i kyrkobyggnaden kan det vara aktuellt att föra in den i kyrkans inventarieförteckning.

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas, utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga och kan motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, biologisk påväxt och väder.

Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten) och järn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller åtgärd.

En orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material.

En annan orsak är nederbörd och biologisk påväxt av lavar, alger och mossor. Dessa gynnas av att en sten står skuggigt och fuktigt. Liggande hållar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vådrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hållar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hållar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning permanent eller under vinterhalvåret för att motverka frostsprängning.

Vårdar och gravstaket av järn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias metallen från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mörja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anföras till hantverkare eller konservator med erfarenhet av järnslagningar.

Rostande förankringsjärn och dubbar är en annan vanlig orsak till skador. När järnet rostar och utvidgar sig så sprängs stenen. Ett viktigt arbete är därför utbyte av beslag och dubbar av järn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta sker det i första hand av estetiska skäl. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet och kunna tolka och uppleva inskriptioner eller utsmyckningar. Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa eller diskmedel och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid för detta är tidig vår och sen höst då exempelvis lavar är mer aktiva och mjuka då. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt, men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Marschaller och stearinljus kan avsätta sot eller stänk på gravvårdarna. Detta kan förebyggas genom att exempelvis använda lämpliga hållare.

Biologisk påväxt, troligen rödalger, på en gravvård på Villstads kyrkogård i Gislaveds kommun.

Kalksten har en förmåga att spjälka sig och spricka. Denna sten på Forserums kyrkogård i Nässjö kommun kräver insatser av en stenkonservator.

Kärda kyrka med trädkrans runt de båda kyrkogårdarna separerade av jordbruksmark. Flygfotografi, 1950-tal.

Kärda kyrka och kyrkomiljön

Kärda socken ligger i Finnveden, i Jönköpings läns södra del och är en del av Värnamo kommun. I norr gränsar socknen till Kulltorp och Kävsjö socknar, i öster till Värnamo, i söder till Hånger och i väster till Forsheda socken. Det gamla sockencentrumet är välbevarat med prästgård, tiondebod, skolbyggnad från 1800-talet och sockenstuga, skolbyggnad och kyrkstall från omkring år 1900. Landskapet är naturskönt och är rikt på fornlämningar från främst brons- och järnåldern. Under 1900-talet har flera enfamiljshus uppförts i Kärda samt en mindre industri. Kyrkan med kyrkogård och kyrkcentrum samt fornlämningar ingår i område som är av riksintresse för kulturmiljövården. Uttryck för detta är kyrka och kyrkogård, kringliggande sockencentrum samt äldre fornlämningar norr om kyrkan.

Kyrkan i Kärda uppfördes 1875–76 i sen nyklassicism efter ritningar av arkitekt J.F. Åbom vid Överintendentsämbetet. Kyrkan har föregåtts av flera tidigare kyrkobyggnader där den äldsta kända uppfördes under 1200-talet. 1565 brändes den dåvarande kyrkan ner av danskarna under det Nordiska sjuårskrigets härjningar. En ny kyrka uppfördes några år senare och revs i samband med att den nya kyrkan uppfördes. Flera gravhällar och inventarier från den gamla barockkyrkan överfördes till den nya och pryder nu denna.

Kyrkogårdens historik

Kärda kyrkogård har en ovanlig historia och en delvis mycket lång kontinuitet – här har varit kyrkogård sedan 1200-talet då den första kyrkan i Kärda uppfördes. Kring den äldsta historien är inte mycket känt, men de senaste 150 åren syns tydligt genom olika utvidgningar, tillkomna på ett ovanligt sätt. Den gamla kyrkan revs 1876 och ersattes av en ny ett hundratal meter väster om den dåvarande kyrkan. Den gamla kyrkoplatsen och kyrkogården övergavs dock inte vilket annars var brukligt utan den fortsatte att användas för begravingar, och tack vare det finns den ännu kvar idag. Kring den nya kyrkan anlades också en ny kyrkogård. Frågan är dock hur pass mycket den togs i anspråk från början. Av hävd går det trögt att få folk att begravas på en ny plats där inga andra redan ligger begravda, och på den gamla kyrkogården frilades mycket ny plats när den gamla kyrkan revs. Att bedöma av bevarade gravvårdar idag fortsatte begravingarna i jämn takt på gamla kyrkogården, även efter att nya kyrkogården hade anlagts. Den äldsta bevarade gravvården på kyrkogården närmast kyrkan är från 1893, bortsett från några sekundärt placerade vårdar från 1600-talet och 1700-talet.

Vanligen kan spår av klassklyftor avläsas på kyrkogården. Spåren är emellertid inte alls tydliga på Kärda kyrkogård, man ser förvisso skillnader mellan stora och små gravvårdar men den sedvanliga uppdelningen mellan köpegravskvarter och de ”allmännas” kvarter

Kärda gamla kyrkogård, odaterat vykort.

syns inte alls. Antingen har de allmännas kvarter inte funnits eller endast i så liten skala att spåren inte syns längre. De allmännas kvarter burkar kännetecknas av långa rader med kronologiskt placerade små och enkla gravvårdar, resta över enbart en person. Sådana linjer saknas i Kärda. Samma modell av gjutjärnsvård har använts till såväl bruksägarens barn som till barnen hos de anställda på bruket, vilket understryker avsaknaden av de vanligen synliga sociala skillnaderna.

Den gamla och den nya kyrkogården – åtskiljda av en bit jordbruksmark – bands samman i slutet av 1960-talet. Den nya utvidgningen utformades modernt med regelbundna gravrader ordnade i kvarter med måbärshäckar runt om. Den nya delen ritades av trädgårdsarkitekt Ivar Andersson i Jönköping. Utvidgningen fick en egen ingång i norr, som dock inte verkar användas så ofta.

Efter att den nya kyrkogårdsdelen anlades har man ändå fortsatt att ta upp nya gravar i de båda äldre delarna. Dessa är idag därför relativt uppblandade med både äldre och nya gravvårdar. Samtidigt har man av rationaliseringsskäl tagit bort det som många gånger kännetecknar de äldre gravarna – nämligen grusbäddarna och häck- eller steninramningarna.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Kyrkogården är indelad i tre tydligt avskilda delar. Den äldsta delen är den del som ligger närmast vägen i öster och längst ifrån kyrkan (Kvarter 1), därbredvid ligger den yngsta delen från 1960-talet (Kvarter 2) och sen slutligen den del som anlades 1876 runt den nya kyrkan när denna uppfördes (Kvarter 3). De båda äldre delarna, den närmast kyrkan och den längst ifrån, påminner mest om varandra med gravvårdar från 1800-talets slut fram till idag längs mer eller mindre regelbundna gravlinjer. Den yngsta delen i mitten är mest homogen med enbart moderna vårdar, och indelade i kvarter som avgränsas av måbärshäckar.

Omgärdning

De olika delarna är olika omgärdade. Den äldsta delen, har en kallmur bestående av grovt tillhuggna stenblock av granit. Muren är olika hög och bred, omkring 0,5 – 1,5 m hög och omkring 1,5 – 2 m bred. Denna mur torde vara uppförd i samband med att den gamla kyrkan revs 1876. Kyrkogården som anlades runt den nya kyrkan är omgärdad av en kallmur, med ungefär likvärdig kvalitet som muren i det östra och äldsta kvarteret. Murarnas likvärdiga utseende kan betyda att de har uppförts samtidigt och av samma murläggare. Sålunda borde de vara från kyrkans uppförande, omkring 1876. Den mittersta delen från 1960-talet har en enkel häck i söder av måbär, och i norr en kallmur med betydligt större stenblock, och med fint huggna ytor. Kvarterets omgärdning mot öster och väster är samma som de omgivande kvarteren.

Ett karaktärsdrag för Kärda kyrkogård är de många järnkosen av varierande modell.

1960-talets utvidgning som utgör kyrkogårdens mellanparti har en tidstypisk utformning med ryggäckar och mellanhöga vårdar.

Den västra ingången har en enklare karaktär med smidesgrind.

Ingångar

Kyrkogården har två huvudingångar, en i väster mittemot kyrkans huvudingång, och en i öster nära vägen och parkeringen. Den östra ingången är den som används mest. Den östra ingången består av två stora spritputsade grindstolpar med en svart järngrind med smidesdetaljer. Av stilen att döma kan den vara från 1800-talets andra hälft, troligast från 1876 då nya kyrkan uppfördes. Den västra ingången är enklare, med en modern järngrind på två grovt huggna grindstolpar av granit. Troligen är grinden från 1960-talets slut när utvidgningen gjordes. Även denna del har en grind i norr av liknande enkelhet.

Vegetation

Kyrkogården är omgiven av träd av olika sorter och av olika ålder. Främst är det lind och lönn, och dessa står huvudsakligen runt kyrkogården närmast kyrkan, kvarter 3. Här finns också två kastanjer som flankerar ingången mellan kvarter 2 och 3. Omkring 1930-talet fanns en relativt regelbunden trädkrans runt kvarter 3, med ömsom lind och ömsom lönn planterade runt om. Den oregelbundna trädkransen idag är spår från denna. I övrigt märks några sorgeträd i samma kvarter, typiska för det sena 1800-talets romantiserande parkideal, samt en rad med välvuxna björkar längs med gången i kvarter 2.

En central gång löper från öst till väst genom kyrkogårdens tre årsringar.

Gångsystem

Gångsystemet på Kärda kyrkogård är enkelt, men ändå en viktig del av upplevelsen. Från ingången i öster till kyrkan går en rak gång genom kvarter 1 och 2, i kvarter 3 följer den runt kyrkans södra sida till dess västra entré. Gången förgrenar sig till kyrkans källarnedgång norr om koret samt söderut till den Lilliecreutzska familjegraven vid sydöstra muren. Gångarna är lagda med grus. Eftersom gruset som marktäckningsmaterial i stort sett har försvunnit från kyrkogården så är de kvarvarande gångarna av stort värde.

Gravvårdstyper

På Kärda kyrkogård förekommer flera spännande gravvårdar som sällan hittas på vanliga kyrkogårdar. Framförallt gäller detta alla gjutjärnskors, de flesta från 1800-talets sista decennium eller 1900-talets första. Gjutjärnskorsen förekommer i tre olika typer; den helt plana modellen utan genombrytningar, den plana med viss relief och enstaka genombrytningar och den helt genombrutna. De helt plana korsen som därtill har en enkel och rak kontur synes vara de äldsta, från 1840-, 50- och 80-talet, medan de med genombrutna armar kommer från 1870-talet och framåt. Att det finns så många gjutjärnskors beror helt på närheten till Åminne bruk där dessa har tillverkats. I gjutjärn finns även två nygotiska stående hällar samt två gjutjärnsstaket.

Gjutjärnsvårdarna hör till kyrkogårdens äldsta vårdar, och de äldsta av dessa står i kvarter 1, från tiden då den gamla kyrkan fortfarande stod kvar. I kvarter 3 finns även en 1600-tals vård samt en 1700-tals vård. På kyrkans västra fasad finns även en gravhäll från 1595, skulpterad av slottsbyggmästare Hans Flemming. Samtliga är placerade på sekundär plats och kommer ursprungligen från den gamla kyrkan respektive kyrkogården. I övrigt är de flesta typer av vårdar representativt företrädade. I kvarter 1 och 3 är olika typer och olika åldrar väl blandade, medan vårdarna i kvarter 2 är väl samlade och enhetligt moderna. Anmärkningsvärt är att vårdar från den allmänna linjen saknas – antingen har det inte funnits en sådan på kyrkogården eller så har spåren från dem försvunnit.

Beskrivning av enskilda kvarter

Kvarter 1

Allmän karaktär

Kvarter 1 är det östligaste kvarteret av de tre och samtidigt det äldsta. Mitt i kvarteret stod den gamla kyrkan, uppförd i slutet på 1500-talet på samma grund som den medeltida föregångaren. Av denna minner idag endast en minnessten samt en smidd vindflöjel från gamla kyrkan på den plats där den stod. Kvarteret är uppdelat i två delar på ömse sidor om mittgången och präglas av regelbundna gravrader med gravvårdar från 1800-talets slut fram till idag. Ingen tidsepok eller gravtyp dominerar, varför kvarteret ger ett något splittrat intryck.

Gravvårdstyper

Kvarteret är kyrkogårdens äldsta kvarter och har även några av kyrkogårdens äldsta gravvårdar på troligen ursprunglig plats. Speciellt utmärkande är de många bevarade gjutjärnsvårdarna som är ett särdrag för Kärda kyrkogård. Även de större vårdarna i nordvästra delen förtjänar att uppmärksammas med sina gjutjärnsstaket. I övrigt är bredden bland gravvårdarna stor – både vad gäller ålder och vad gäller utformning. Kvarterets gravar har grävts om kontinuerligt. Andelen titlar är relativt stor och främst kopplade till de äldre vårdarna. Från dessa får vi närheten till Åminne bruk bekräftad genom bland annat titlar som smeden, modellmästare, bruksförvaltaren, gjutaren, men även andra titlar som avspeglade samhället.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarter 1 är kyrkogårdens äldsta del med kontinuitet från medeltid. Av detta märks dock inte mycket, utan de flesta spår är från sent 1800-tal eller senare. Kvarterets utsträckning kan dock ha medeltida kontinuitet. Kvarteret har flera gjutjärnsvårdar av mycket högt kulturhistoriskt värde som minner om närheten till Åminne. I kvarteret nordvästra del ligger även Emilie Petersens

Den medeltida kyrkogården rymmer såväl de högresta gravvårdarna som mellankrigstidens portföljvårdar.

Mormor på Herrestads grav med porträttmedaljong samt små järnkors.

Längs den mellersta kyrkogården löper en allé av hängbjörkar i söder, enbart delen norr om gången har tagits i bruk.

Enbart ett fåtal vårdar med titel förekommer på 1960-talets utvidgning.

grav – "Mormor på Herrestad". Hon har betytt mycket för den frikyrkliga missionsrörelsen och hennes grav här har därför stora kulturhistoriska värden. Gravvårdar av olika ålder och utformning står blandade med varandra utan någon tydlig struktur, vilket beror på kontinuerliga förnyelser utan en genomgripande plan. Av den anledningen ligger de kulturhistoriska värdena främst i enskilda vårdar, oavsett placering.

Kvarter 2

Allmän karaktär

Kvarteret omfattar det yngsta kvarteret, som ligger mellan det äldsta i öster och det från 1876 längst i väster. Kvarteret anlades i slutet av 1960-talet och togs i bruk 1971. Kvarteret är det mest enhetliga på hela kyrkogården med bara yngre vårdar, placerade i regelbundna grupper som inramas av måbärshäckar. Endast den norra delen är tagen i anspråk. Björkar flankerar gången genom kvarteret.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna i kvarter 2 är alla från 1971 eller senare. Vårdarna är alla typiska för 1900-talets senare decennier med anspråkslös utformning, låga och breda proportioner och under senare tid mer osymmetri och naturlika stenar. Andelen titlar är lågt, några som förekommer är chefredaktör, sjuksköterska, trädgårdsmästare och komminister.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret är kyrkogårdens yngsta och präglas av moderna vårdar. Det är även det mest enhetliga kvarteret på kyrkogården och det är i detta som det främsta kulturhistoriska värdet ligger. Många liknande kvarter finns på de flesta kyrkogårdar och typen av gravvårdar finns även väl representerad på andra delar av kyrkogården. Enhetligheten samt att den ursprungliga indelningen av kvarteret i mindre grupper med måbärshäckar fortfarande är intakt hör det som är mest värt att bevara.

Kvarter 3

Allmän karaktär

Kvarter 3 är kvarteret närmast kyrkan. I öster gränsar det till kvarter 2 och i övriga väderstreck till odlingsmark. Kvarteret har en norrsida och en södersida, där den södra sidan är den största och här står också gravvårdarna tätare. Båda sidorna är grästäckta. Den södra sidan har varit uppdelad i en västlig del och en östlig, skilda åt av en grusgång i linje med kyrkans södra entré. Gången är idag igrädd och någon större skillnad mellan östra och västra delen är det inte längre, bortsett från att gravvårdarna i de västra gravlinjerna alla är vända åt öster medan de i de västra linjerna står med rygg mot rygg. Genom att på samma sätt som i kvarter 1 ha genomfört kontinuerliga förnyelser och omgrävningar är idag intrycket något splittrat vad gäller olika utförande och ålder på gravvårdar.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna i kvarter 3 spannar över en lång period, och står väl blandade med varandra, på samma sätt som i kvarter 1. Här finns även två vårdar från 1600-talet och 1700-talet, båda står dock på sekundär plats eftersom kyrkogården anlades först 1876. De äldsta bevarade vårdarna på ursprunglig plats är istället från 1890-talet. Här finns även några stora familjegravar av vilka främst märks den Lilliecreutzska familjegraven i sydöstra hörnet med en stor grusbädd framför. Även en annan Lilliecreutzsk familjegrav förtjänar att lyftas fram, nära den förra – med en stor stenhäll och pollare med kätting runt. Utmärkande och speciellt för Kärda är dock de många gjutjärnskorsen, från 1890-talet till 1900-talets första decennium. I övrigt finns de flesta typer av gravvårdar representerade – från äldre stora monumentala vårdar till moderna och enkla. Vårdar från allmänna linjen finns dock inte representerade. Andelen titlar är relativt stort. Titlarna berättar om äldre yrken och titlar i socknen såsom friherre, friherrinna, militära och kyrkliga titlar, skräddare, hemmansägare, smedsmästare, trädgårdsmästare mm.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret har en splittrad åldersfördelning och gravvårdarna representerar många olika tidsepoker och sociala klasser. I avsaknad av en tydlig struktur och enhetliga områden ligger det kulturhistoriska värdet främst i enskilda gravvårdar. Dessa är gravvårdar som genom titlar och Orts- eller gårdsnamn berättar om socknens historia och geografi. Här finns även konstnärligt påkostade vårdar och framför allt det stora antalet gjutjärnsvårdar som är så typiskt för Kärda. Gjutjärnsvårdarna har ett mycket stort kulturhistoriskt värde genom det de berättar om närheten till Åminne bruk.

Kvarteret närmast kyrkan har så väl påkostade stora gravanläggningar som enklare småskaliga vårdar.

Gjutjärnsvårdar av varierande utformning finns i riklig mängd på Kärda kyrkogård och visar på den nära kopplingen till Åminne bruk.

Händelsehistorik

1200-tal

Kyrkan antas vara uppförd under 1200-talet och med den följer begravningsplatsen. Ursprunglig utsträckning är inte känd. (JLM)

1565

Den medeltida kyrkan brändes ner av danskarna. Ny kyrka uppfördes på samma plats. Okänt om det påverkade kyrkogårdens utsträckning och en eventuell utvidgning. (JLM)

1876

Kyrkan revs och den nya uppfördes ett hundratal meter väster om den gamla. Den gamla kyrkogården bevarades och fortsattes användas. Ny kyrkogård runt nya kyrkan som användes parallellt med gamla kyrkogården. (JLM)

1935

Flygfoto. Utifrån flygfotot syns hur kyrkogården närmast kyrkan ser ut. En grusad gång delar södra delen av kyrkogården i två delar i linje med entrén på södra långsidan. Kvarteren är grästäckta men de flesta gravar är inramade av häckar eller stenramar med grusbäddar innanför. Prydnadsbuskar är planterade närmast kyrkan på samma sätt som idag. Trädkransen består av olika träd, längs södra sidan som syns tydligast är vartannat träd mindre och vartannat större.

1950

Flygfoto. Flygfotot visar även den gamla kyrkogården där man kan urskilja spridda träd utmed kyrkogårdsmuren, huvudsakligen i väster och i norr. Det är främst den nordöstra delen av gamla kyrkogården som verkar vara tagen i anspråk, i nordväst och sydöst finns större öppna gräsytor. Den sydvästra delen skymms av träd. Nordöstra delen är indelad i rader med grusgångar emellan, och de flesta gravar verkar vara häckomgärdade med grusbäddar innanför. På fotot syns även hur gamla skolbyggnaden låg precis utanför kyrkogården innan den flyttades över den nydragna vägen.

1965–67

Planer för utvidgning av kyrkogården, omfattande den del som ligger mellan äldsta kyrkogården och kyrkogården runt kyrkan. Planer utförda av trädgårdsarkitekt Ivar Andersson, Jönköping. (ATA)

1971

Nya kyrkogårdsutvidgningen tas i bruk, enligt inskription på äldsta befintliga gravvård.

2008

Askgravplatsen tas i bruk enligt den äldsta inskriptionen.

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet

Kärda kyrkogård har en ovanlig historia vilken tydligt avspeglar sig i dagens kyrkogård. Kyrkogården är uppdelad i tre åtskilda delar, varav den äldsta delen längst i öster har medeltida kontinuitet. Den medeltida kyrkan som stod här revs 1876 och den nya uppfördes ett hundratal meter västerut där också en ny kyrkogård anlades. Den gamla kyrkogården fortsatte att användas parallellt med den nya och det dröjde fram till 1960-talet då man behövde utvidga marken igen. Området mellan de två kyrkogårdarna togs då i anspråk och man kopplade ihop de två delarna till en.

Kyrkogården i Kärda utmärker sig inte bara genom denna tydliga tredelning utan även och kanske framförallt på grund av de många bevarade gjutjärnskorsen. Det stora antalet beror på närheten till Åminne bruk som har tillverkat dem, samt de många begravda som har haft anknytning till bruket, vilket även syns utifrån titlar på gravvårdarna. Det är smeder och gjutare, modellsnickare och bruksförvaltare mm som här ligger begravda. Det stora antalet gjutjärnsvårdar är ett mycket värdefullt särdrag för Kärda kyrkogård.

Även övriga gravvårdar är kulturhistoriskt värdefulla och berättar om socknens historia. Av inskriptioner på vårdarna såsom titlar, Orts- eller gårdsnamn lär vi oss om samhällets sociala sammansättning och dess geografi. Olika tidstypiska gravvårdar berättar genom utformning, storlek och material om skiftande ideal och hantverksskicklighet. De sociala skillnaderna i äldre tider brukar synas genom olika kvarter för köpegravar och för så kallade allmänna gravar. I Kärda saknas de allmänna gravarna och kvarteren ser följaktligen relativt homogena ut. Likaså saknas den vanliga strukturen med större köpegravar längs med kyrkogårdsmurarna, längs med gångarna eller i speciella kvarter – varför man får en bild av ett ur social synpunkt relativt homogent samhälle, präglad framförallt av närheten till Åminne bruk. Det yngre kvarteret 2 ger också en bild av ett socialt sett homogent samhälle – något som är betydligt vanligare och mer typiskt för tiden.

Grindar och stenmurar är av olika ålder och är uttryck för respektive epok. Ingen av de tre delarna har en enhetlig trädkrans, något som inte nödvändigtvis heller behöver ha funnits vid något tillfälle. I kvarter A finns en ursprunglig och medveten gestaltning med måbärshäckar som rumslig avgränsare som är typisk för sin tid.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får nya ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla tider.

Att tänka på i förvaltningen av kyrkogården

- Kyrkogården har en tydlig uppdelning i tre delar som representerar olika tidsepoker. Det är önskvärt att varje del behåller sin karaktär. Detta görs lättast genom att helst koncentrera nya gravar till den yngsta delen, kvarter 2, samt att andra gravar som ändå placeras i kvarter 1 och 3 anpassas i mått och proportioner till befintliga äldre vårdar.
- Kyrkogårdens främsta kulturhistoriska värde ligger i de många bevarade gjutjärnsvårdarna. Dessa är uttryck för den betydelse Åminne bruk har haft i socknen.
- Särdragen för varje kvarter bör tillvaratas och eventuellt även förstärkas. Detta görs genom att huvudsakligen lägga nya gravar i det nya kvarteret och att endast tillåta nya gravar i de äldre kvarteren om gravvårdarna anpassas i storlek, form och material till de befintliga äldre vårdarna.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:..... 2019-111
Beställare:..... Forshedabygdens församling
Inventering och rapportansvarig:..... Charlotte Mårland
Rapportgranskning:..... Anders Franzén
Län:..... Jönköpings län
Kommun:..... Värnamo kommun
Socken:..... Kärda socken
Fastighetsbeteckning:..... Kärda 3:3, Kärda kyrkogård

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv. (JLST)

Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm, genom kopior i länsstyrelsens arkiv. (ATA)

Tryckta källor och litteratur

Haas, Jonas. *Kärda kyrkogård, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning. Kärda socken i Värnamo kommun. Jönköpings län, Växjö stift.* Jönköpings läns museum, Byggnadsvårdsrapport 2006:83.

Kulturmiljövårdens riksintressen, Länsstyrelsen i Jönköpings län, meddelande nr 4/96, 1996.

Kulturhistorisk utredning, Jönköpings läns museum, Värnamo kommun, 1984.

Kärda, en smålandssockens historia från forntid till nutid, Kärda hembygdsförening, Gnosjö, 1987.

Natur och kultur i Kärda, Kärda hembygdsförening, Gnosjö, 2001

Turesson L., *Kärda kyrkby* Värnamo 1988.

Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar

Kriterier vid kulturhistorisk bedömning

Vid den kulturhistoriska bedömningen av gravanläggningarna på en begravningsplats utgår man från ett antal kriterier. Målet är att urvalet av de utvärderade gravarna skall spegla gravkulturen i vid bemärkelsen inom en begravningsplats, men i förlängningen också inom ett vidare område.

Utformningen av en gravanläggning har stor betydelse vid bedömningen av det kulturhistoriska värdet. Vårdar som är påkostade, hantverksmässigt utförda, estetiskt framstående, särskilt anspråkslösa eller anknyter till en lokal tradition är ofta särskilt intressanta. Gjutna gravkors i bruksbygder är exempel på en sådan lokal tradition. Man bör också spegla alla samhällsgruppers gravskick, att bevara ett sammanhållet område med gravar som ingår i allmänna linjen kan vara viktigt.

Gravanläggningar som har inskrifter som anger titel och hemvist på den begravda berättar mer om gravplatsen än om dessa uppgifter saknas. Ibland finns också citat från Bibeln eller psalmboken eller bara en referens till ett citat. Ju fler uppgifter som står angivna desto större samhällsvärde har gravvården.

Ibland är gravvårdar resta över betydelsefulla personer eller personer som haft en tydlig anknytning till församlingsarbetet, exempelvis präster, klockare, kyrkvårdar och skollärare. Detta kan förstärka det kulturhistoriska värdet på en gravvård.

Industriellt framställda gravstenar bär ibland någon form av märkning från tillverkaren. Att veta varifrån stenen kommer och vem som tillverkade den höjer gärna det kulturhistoriska värdet.

Efterkrigstidens gravskick kan upplevas enahanda och likformigt. Det finns dessutom en väldigt stor mängd gravvårdar av likande typer på länets kyrkogårdar. Det är inte rimligt att bevara dessa i lika hög grad som äldre gravvårdar, men det är ändå angeläget att ett urval av dessa bevaras som exempel från detta skede.

Förutom själva gravstenen så består många gravplatser av även gravramar, häckar, växtlighet osv. Dessa tillhör har ofta tagits bort, men när de är bevarade finns det särskild anledning att dessa tas med i urvalet.

Klass 1

Avser gravplatser med mycket högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör bevaras på plats och utan förändringar.

Klass 2

Avser gravplatser med högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör i första hand bevaras på plats och utan förändring. Det kan dock vara möjligt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, med fördel används då ett typsnitt anpassat till vårdens karaktär. I undantagsfall är det möjligt att flytta vårderna om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
1:1 10	Grusgrav i upphöjd stenram, omgärdad av gjutjärnsstaket. Äldre lagningar på staketet, ställvis rostskador.		Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med gjutjärnsstaket och grusgrav. Gravvård saknas.	
1:1 11	Upphöjd gravhäll i grå granit. Vården är placerad på stensatt yta, idag överväxt av gräs.	FOGLINS FAMILJEGRAV	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning av ovanlig utformning.	
1:1 12	Bautasten i röd granit med mycket höga pelartujor. Fyra segment av gjutjärnsstaket bevarade naturromantisk modell med ekbladsgaller och grenliknande stopar.	AF ÄTTEN LILLIECREUTZ HVILA HÄR JACOB HENRIK *1807 †1871 CARL AXEL *1802 †1880 JULIE F. DANCKWARDT *1821 †1900 CARL HENRIK *1847 †1909 INGEBORG ELISABETH F. WESTMAN *1859 †1910 AXEL GEORG *1848 †1853 FREDRIK SALOMON *1850 †1910 MARIA CHRISTINA F. RYDSTRÖM *1851 †1942 LILLY *1875 †1937 JAKOB HENRIK EUGEN *1873 †1965 MARIA F. THAM *1880 †1963	Klass 1 Karaktärsskapande högrest vård med tillhörande storväxta tujor. Gjutjärnsstaket av ovanlig modell, fåtal intakta segment, delvis instabila. Staketet bör ses över och målas, bevarade segment kan med fördel samlas. Ytterligare delar har tillvaratagits av vaktmästare.	
1:1 25	Grusgrav med stenram, hög vård i röd granit, mindre version av Lilliecreutz bautasten.	HÄR HVILAR FRIHERRE HANS HENRIK LILLIECREUTZ *1890 †1918 INNERLIGT SAKNAD ASTRID JOHANNE LOUISE FÖDD ARNBORG *1885 †1928	Klass 1 Tidstypisk gravanläggning med stenram, grus och högre vård.	

1:1 26	Grusgrav med stenram, hög obeliskformad vård med slipad dekor i svartvit gnejs	HÄR HVILAR CIVILINGENIÖREN ALEXANDER WOODLANDS MAXINSON FÖDD I MANCHESTER 1822 DÖD Å HERRESTAD 1886 OCH HANS ÄLSKADE MAK MARY ANN FÖDD UEAN FÖDD I HASLINGDEN 1828 DÖD Å HERRESTAD 1904 MIN GUD, PÅ DIG FÖRTRÖSTAR JAG.	Klass 1 Tidstypisk gravanläggning med stenram, grus och högre vård.	
1:1 27	Gravanläggning med två höga gjutjärnskors, gravhäll i kalksten samt en hög minnesvård med porträttmedaljong rest av församlingen 1949. Sex mindre kors är placerade längs fotsidag av graven. Möjligen intakt stenram under gräset.	CAROLINA ALBERTINA PEHRSON FÖDD LEBORIUS. FÖDD I HAMBURG D: 3 JANUARI 1803. DÖD PÅ HERRESTAD D: 22 MARS 1853. UPP.B.B. 14:13 (ÅB 14) ES. 51 CAP. 11 VERS FRU EMIIE PETERSEN F. ECKERDT MORMOR PÅ HERRESTAD F. I BERLIN 1782 D. PÅ HERRESTAD 1859 REST AV KÅRDA FÖRSAMLING ÅR 1959 J. PH. PETERSEN FÖDD I HAMBURG D: 16 OCTOBER 1772 DÖD PÅ HERRESTAD D: 9 MARS 1835 SALIGE ÅRO DE DÖDE SOM I HERRANOM DÖ JA ANDEN SÅGER ATT DE SKOLA HVILA SIG IFRÅN SITT ARBETE TY DERAS GERNINGAR FÖLJA DEM EFTER U.B. 14:13	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med flera generationers gravar, gjutjärnsvårdar med lokal anknytning, konstnärligt utformad minnesvård. De sex små korsen är ett ovanligt inslag, och har rests över de barn som Mormor på Herrestad omhändertog.	
1:1 62-63	Gjutjärnskors med dekor i relief, blomsterslingor samt franska liljan. Gjuteristämpel Ae H	HÄR HVILA I HERREN AFSOMNADE MANNEN PETTER JÖNSSON FRÅN GULLARP *1816 †1888 UPP. 14 K. 13 V. OCH HUSTRUN MARTA PETTERSDOTTER *1819 †1871 1 THESS. 4 K. 13-14 V.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, bibelreferenser. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
1:1 92	Högt gjutjärnskors utan dekor eller inskription. Kraftig påväxt av lavar.		Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, vård med lokal anknytning till Åminne bruk. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
1:1 131-133	Hög vård i grå granit, grovhuggen baksida och sidostycken.	FOLKSKOLLÄRAREN ERIK GUSTAF HAGSTRAND *1833 †1915 HANS MAK INGA KRISTINA F. JONASSON *1841 †1960 SONEN SIMON NATANAEL *1876 †1886	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård; titel, barnadödlighet.	

1:1 149–150	Två höga gjutjärnskors utan dekor.	FRU EWA LILLIENBERG FÖDD RIDDESBERG FÖDD 1787 DÖD 1840 PS. 470 VER: 4,5,6 RYTTMÄSTERN HERR DANIEL STIERNCLOU LILLIENBERG FÖDD 1772 DÖD 1853.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård, vård med lokal anknytning till Äminne bruk. Titel, psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
1:1 182–183	Hög gjutjärnsvård med dekor i relief, baksidan kompletterad med en namnplatta för hustrun. Gjuteristämpel – Äminne bruk Kärda.	HÄR HVILA SMEDEN CARL GUSTAF SANDSTRÖM FÖDD DEN 1 MAJ 1829 DÖD DEN 15 JULI 1884. DAVIDS PS. 142 6: 7: 8: V. SV. PS. 479 SAMT HANS HUSTRU SARA JOHANNA SANDSTRÖM *30/8 1829 †19/8 1907 DAV. PS. 55 V 8–9 SV. PS. 228	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Titel, bibel- och psalmboksreferenser. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
1:1 199–200	Gjutjärnsvård med genombruten dekor.	HÄR HVILAR JOHAN JÖNSSON FRÅN ÄFJAN *1838 †1917 PS.23. SV. PS. 473 V. 1,4 SV. MFB. 458	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, bibel- och psalmboksreferenser. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
1:2 434	Två höga vårdar i grå granit.	STOFTET AV VALBORG ROGBERG PRÄSTFRU I HAGSHULT ANGELSTAD KÄRDA-HÅNGER F. MIDS:AFTON 1904 PÅ BORNHOLM DÖPT 17 JULI DÖD 20 MAJ 1953 49 ÅR TRYGG I DIN VÅRD JAG LÄMNAR MIG NÄR SOLEN FRÅN OSS FLYR TILL HONOM VARJE VÅSEN TRÅR SOM FLODENS VÅG MOT HAVET GÅR STOFTET AV KYRKOHERDEN ERIK ROGBERG 1905 – 1986 PRÄST I VÄXJÖ STIFT 41 ÅR HAGSHULT ANGELSTAD KÄRDA-HÅNGER ÅKER INGA ROGBERG 1916 – 2009 PRÄSTFRU I KÄRDA-ÅKER	Klass 1 Högre vårdar med titel, tjänsteort, vers. Verksam vid Kärda kyrka samt andra orter i stiftet.	

1:2 258–259	Liten diagonalställd häll av vit marmor utformad som uppslagen bok. Lavpåväxt, oläslig.		Klass 1 Tidstypisk småskalig vård över make och maka. Vården bör rengöras, kontakta gärna konservator då det är en porös stenart.	
1:2 258–261	Hög gravvård, nygotisk stående gjutjärns häll, med genombruten dekor samt dekor i relief. Eftermonterade namnplattor.	BRUKSFÖRVALTAREN FILIP MALMSTRÖM F. 1825 D. 1887 OCH HANS MANA ESTER MALMSTRÖM F. YDSTRÖM F. 1839 †1916 DAV 23 PS SV PS 55 V 4 HULDA MALMSTRÖM F. 1868 D. 1950 DAVIDS PS. 23 HANNA HALLENGREN F. 1870 D. 1858	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Titel, bibel- och psalmboksreferenser. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarieförteckningen.	
1:2 262–265	Två hällar av grå granit.	KYRKOHERDEN E.C. SCHERMANSON *1825 †1887 FRU LOUISE SCHERMANSON *1819 †1886	Klass 1 Tidstypiska gravhällar över make och maka, troligen ursprungligen placerade på grusgrav. Titel - verksam vid Kärda kyrka.	
1:2 262–265	Häll av grå granit.	HÄRADSHÖFDINGEN CARL THALIN *1847 †1887	Klass 1 Tidstypisk gravhäll, troligen ursprungligen placerad på grusgrav. Titel.	
1:2 272–276	Gjutjärnskors med genombruten dekor samt dekor i relief.	HÄR HVILAR GJUTAREN NILS JOHAN AUGUST HELLBERG FRÅN ÅMINNE *1835 †1906 SW. PS. 237	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Titel, psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarieförteckningen.	

1:2 272-276	Gjutjärnskors med genombruten dekor samt dekor i relief. Gjuteristämpel Åminne.	HÄR HVILAR KUSKEN J. SANDAHL FRÅN WALLERSTAD *1855 †1898 DAVID PSALM 23:1, 2 V. SV. PS. 491: 3, 4 v	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Titel, hemvist, bibel- och psalmboksreferenser. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
1:2 272-276	Gjutjärnskors med genombruten dekor samt dekor i relief. Gjuteristämpel Åminne bruk Kärda.	HÄR HVILAR HUSTRUN KAJSA LENA HELLBERG FRÅN ÅMINNE *1834 †1879 JOH. UPPB. 14 KAP. 13 V.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, bibelreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
1:2 272-276	Litet gjutjärnskors med genombruten dekor, inskription på två sidor.	MINNE EFTER OTTO OSKAR HELLBERG *1870 †1873 MARCI EV 10. K 14. V MINNE EFTER JOHAN ERIK HELLBERG *1857 †1857 MARCI EV 10. K 14. V	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Barngrav över två söner, bibelreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
1:2 275-276	Gjutjärnskors med genombruten dekor samt dekor i relief. Gjuteristämpel Åminne bruk Kärda.	HÄR HVILA MODELLSNICKAREN ERIK HELLBERG FRÅN ÅMINNE *1807 †1890 OCH HANS HUSTRU MARIA HELLBERG *1807 †1897 MATTI EV. 5. K. 8. V.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Titel, hemvist, bibelreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
1:2 278	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSÄGAREN GUSTAV W. JOHANSSON *1858 †1918 HUSTRUN MATHILDA *1860 †1949 NÄSTA Ö:GRD PS. 491:4	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård med tidstypisk dekor. Titel, hemvist, psalmboksreferens.	

1:2 371	Gjutjärnskors med genombruten dekor samt dekor i relief.	HÄR HVILAR HUSTRUN JOHANNA LUNDBERG FRÅN HÄGNE *1818 †1885 PS. 450 V. 1.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
1:2 402-406	Fem kors i grå granit på låg sockel.	AGDA SVENSSON *1890 †1976 ELISABETH SVENSSON *1885 †1976 ELLEN SVENSSON *1887 †1971 OSKAR SVENSSON *1882 †1970 INGRID SVENSSON *1879 †1963	Klass 2 Sentida vårdar över fem syskon. Vissa miljöskapande värden.	
3:1 –	Handhuggen gravvård, håll av kalksten. Sekundärt placerad, ursprungligen placerad i Kärda gamla kyrka.	HÄR LIGGER BEGRAFVEN SALIGE ERICK MÅNSEN THEN ÅDELE OCH WÆLBÖRDIGE MAN MÅNS ERICKSSONS SON SOM THIL TIAELUNDA HVILKEN FÖDD THES 10 OCTOBER ANO 79 OCH SAME DAG AFSOMNADE HAN I CHRISTO GUDH HANS SIEL NÅDE AMEN	Klass 1 Förindustriell gravvård. Barnadödlighet. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
3:1 –	Handhuggen gravvård krönt av ängel, inskription på två sidor. Sekundärt placerad, ursprungligen placerad på den gamla kyrkogården.	HÄR UNDER HVILAS: I CHRISTO: SALIG: PÄR ANDERSSON: I SKIÖBOO: AFSOMNADE DEN 10 OCTOBER ANO 1684 TILLIKA MADH SIN KÄRA HUSTRU MRGRETÅ ANDERS:DOTER SOM AFSOMNADE I HERANOM DEEN 10 NEVEMBER ANNO 1671	Klass 1 Förindustriell gravvård. Hemvist. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
3:1 –	Handhuggen gravvård, inskription på två sidor. Kraftigt vitträd och svårsläst på sidan vänd mot gången.	ÄR FÖDA ANO 1701 AFSOMNADE I HERANOM DEN 28 IANUARI ANO 1775	Klass 1 Förindustriell gravvård. Vårdar äldre än 1850 bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	

3:1 2	Större häckomgärdad familjegrav med vårdar i flera generationer. En större vård samt flera mindre.	FRIHERRE AXEL LILLIECREUTZ *1855 †1931 FRIHERRINNAN TULLIA LILLIECREUTZ FÖDD LJUNGLÖF *1865 †1909 ELISABETH LILLIECREUTZ *1885 †1894 MARGIT LILLIECREUTZ *1895 †1932	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med häckomgärdning och flera generationers gravar. Titlar.	
3:1 3	En större gravhäll i grå granit inhägnad av kättingstaket med stenstolpar.	FRIHERRE ADOLF MAGNUS LILLIECREUTZ FAMILJEGRAF ÅMINNE	Klass 1 Karaktärsskapande gravanläggning med staketomgärdning en större gravhäll. Titlar, hemvist.	
3:1 4	Hög vård i röd granit, bevarad stenram, delvis överväxt.	ÖFVERSTE EDGAR ENESTRÖM *1852 †1914 ANNA ENESTRÖM FÖDD BYBERG *1845 †1918 ÖFVERSTELÖJTNANTEN I. KUNGL. FORTIFIKATIONEN JOHAN IVAR NORRMAN *1865 †1915 ANNA NORRMAN FÖDD ENESTRÖM *1869 †1929	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titlar. Vården kan med fördel återställas till grusgrav.	
3:1 11-12	Högt kors i granit med mindre sockel.	PROSTEN A. V. BENGTSONS FAMILJEGRAF SV. PS. 66 DAV. PS. 68. 20 –21	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel, psalmboks- och bibelreferens. Verksam vid Kärda kyrka.	
3:1 31-32	Häll i röd granit med inskription i relief.	KANTORN OCH FOLKSKOLLÄRAREN PER FREDRIK ANDERSSON 1870 – 1926 ESTHER BIRGITTA ANDERSSON 1873 – 1961 TORSTEN 1902 – 1971 KANTORN OCH FOLKSKOLLÄRAREN HERBERT ANDERSSON 1904 – 1976 MAKAN ALFHILD 1913 – 1998	Klass 1 Tidstypisk gravhäll, titlar. Verksam vid Kärda kyrka.	

3:1 29-30	Gavelsten, stenram saknas.	LÄRARINNAN BEDA VILHELMINA PETERSSON *1874 †1940	Klass 2 Tidstypisk gavelsten vid grusgrav, gravram saknas. Titel.	
3:1 42-43	Hög obelisk i svart granit. Sättning, vården lutar.	F.D. ARRENDATORN AV PRÄSTGÅRDEN P.J. GUSTAFSSON *1867 †1917 HÖGT ÄLSKAD I LIVET DJUPT BEGRÅTEN I DÖDEN HERREN HJÄLPER OCH HERREN HAR HULPIT SV. PS. 486 487 DV. PS. 23. HANS MAKAS IDA CATARINA *1872 †1926	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel, hemvist, vers, psalmboks- och bibelreferens.	
3:1 46	Hög vård i svart granit.	F.D. KYRKOVÅRDEN JOH. SVENSSON NÄSTA *1832 †1918 JOH:S UPB: 14:13 V. H. MAKAS JOHANNA KRISTINA *1844 †1919 DAV. PS. 124:8 V	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Titel, hemvist, bibel- och psalmboksreferens.	
3:1 55	Hög vård i svart granit.	F.D. DISTRIKTSKORPRAL CARL LUNDKVISTS FAMILJEGRÄV SOV I RO	Klass 1 Tidstypisk högre familjevård. Titel.	
3:1 58	Hög vård i svart granit med slipad dekor i relief.	KYRKOVÅRDEN A.P. SVENSSON *1868 †1911 HISTRUN ANNA *1874 †1957 DOTTERN HILLEVI *1707 †1986 JONSBO SV. PS. 486	Klass 1 Tidstypisk högre vård med dekor. Titel, hemvist, psalmboksreferens.	

3:1 60	Hög vård i svart granit.	F.D. KYRKOVÅRDEN A. JONSSON *1848 †1935 HUSTRUN MARIA KR. JONSSON FÖDD ANDERSSON *1847 †1926 SV. PS. 492	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Titel, psalmboksreferens.	
3:1 62-64	Hög vård i svart granit.	SKRÄDDAREN J. JÖNSSON OCH HANS MAK JOHANNA JÖNSSON FÖDD SVENSINGSD. *1841 †1921 *1843 †1918 DAV. PS. 34 23	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Titel, psalmboksreferens.	
3:1 64	Hög korsformad vård i svart granit	FAR OCH MOR JOH. 3:16	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Den anonyma men tidstypiska inskriptionen mor och far, psalmboksreferens.	
3:1 66	Hög vård i svart granit. Kraftig påväxt av lavar, svårläst.	C.S ?SSON B?KULLEN 18?? – 1927 HUSTRUN JOHANNA ?SSON 18??–1919 UPPB. ?	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Hemvist, bibelreferens.	
3:1 68-70	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSÄGAREN S.M. KARLSSON *1832 †1933 HUSTRUN STAVA KARLSSON FR. LÖVÖ *1845 †1926 SV. PS. 484	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist, psalmboksreferens.	

3:1 71-72	Hög vård i svart granit med slipad dekor.	J.P. ANDERSSON 1857 – 1936 HUSTRUN TILDA ANDERSSON FR. MÅLAREBO 1858 – 1924	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Hemvist.	
3:1 73	Häll i grå granit med inskription i relief.	KYRKOVÄKTAREN JOHANNES CARLSSON *1834 †1907 HUSTRUN KATARINA *1834 †1907 DOTTERN AUGUSTA *1877 †1901 ANDERSBERG JOH. 3:16	Klass 1 Tidstypisk gravhäll. Titel, hemvist, bibelreferens.	
3:1 76	Gjutjärnskors med genombruten dekor. Gjuteristämpel Åminne bruk.	HÄR HVILAR KARL LUNDBERG FRÅN HÄGNE *1817 †1901 PS. 652 V. 1	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
3:1 77-79	Hög vård i grå-svart granit med slipad dekor, krönt av duva i vit marmor.	ARVID LUNDQVIST *1908 †1934 VÄNNAHALL MIN SYND FÖRLÅTEN O SÅ REN I JESU BLOD.	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Hemvist, vers.	
3:1 77-79	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	P.M. LUNDQVISTS FAMILJEGRÄV FAR MOR *1875 †1952 *1872 †1938 VÄNNAHALL SALIGA ÄRO DE SOM TVAGIT SINA KLÄDER OCH GJORT DEM VITA I LAMMETS BLOD.	Klass 1 Tidstypisk familjevård med dekor. Far och mor, hemvist, bibelcitat.	

3:1 80	Liten häll i svart granit.	TULLIA *1812 †1908	Klass 1 Tidstypisk liten gravhäll.	
3:1 81	Liten häll i svart granit.	MURAREMÄST. A. ANDERSSON *1833 †1900	Klass 1 Tidstypisk liten gravhäll. Titel.	
3:1 83	Låg vård i svart granit med slipad dekor.	ARTUR ANDERSSON STENSHYLTAN *1907 †1940	Klass 1 Tidstypisk låg vård. Hemvist.	
3:1 84-87	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSÄGAREN KARL SVENSSON LÖVÖ *1881 †1937 HUSTRUN SELMA SVENSSON *1879 †1953 ÄLSKAD SAKNAD JOH. 14:2-3 MFB 742	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist, psalmboksreferens, missionsförbundets sångbok - frikyrkorörelsen.	
3:1 84-87	Mellanhög vård i svart granit med slipad dekor.	HEMMANSÄGAREN OSKAR M. SVENSSON *1884 †1941 HUSTRUN EBBA SVENSSON *1885 †1936 ÄLSKAD SAKNAD JOH. 3:16 SV. PS. 586 NORRHILTAN	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, bibel- och psalmboksreferens, hemvist.	

3:1 109	Gjutjärnskors med genombruten dekor samt dekor i relief.	HÄR HVILAR ANDERS PETERSSON FR. BJÖRNAKULLEN *1820 †1899 SV. PS. 480 1 V.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
3:1 108	Gjutjärnskors med bruksstämpel Åminne bruk.	HÄR HVILAR JOHANNES JOHANSSON FRÅN LILLA HERRESTAD *1848 †1899 PS. 5.8. V SV.PSB. 207.8.V.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
3:1 127	Gjutjärnskors med bruksstämpel Åminne bruk.	JENNY JOHANSSON GUNNATORP *1879 †1897 SALIGA ÅRO DE DÖDA SOM I HERRANOM DÖ	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, bibelcit. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie- förteckningen.	
3:1 128	Mellanhög smal vård i svart granit.	HUSTRUN WILHELMINA JÖNSSON FÖDD ANDERSSON AHLTOFTA *1856 †1897 SV. PS. 491	Klass 1 Tidstypisk vård. Hemvist, psalmboksreferens.	
3:1 129-130	Hög vård i grå granit.	F.D. HEMMANSÄGAREN J.P. JAKOBSSON *1859 †1939 HUSTRUN KRISTINA JAKOBSSON FÖDD KLASSON *1859 †1925 Sv. Ps 488	Klass 1 Tidstypisk högre vård. Titel, psalmboksreferens.	

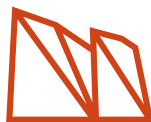
3:1 133-134	Gjutjärnskors med genombruten dekor. Gjuteristämpel Åminne bruk.	MINNE EFTER RUTH HULDA LENETT SANDSTRÖM FRÅN ÅMINNE *1893 †1901 JOSS. 19 K. 25.26 V. SV. PSB. 483	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, bibel- och psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
3:1 133-134	Gjutjärnskors med genombruten dekor.	MINNE EFTER JOHN GUSTAF FABIAN SANDSTRÖM FRÅN ÅMINNE *1883 †1900 SV. PS. 18 1.V.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
3:1 135-136	Grusgrav med stenram, mellanhög gavelvård.	SMEDEN VILHELM SANDSTRÖM *1859 †1948 HUSTRUN INGA SANDSTRÖM *1860 †1940	Klass 1 Karaktärsskapande tidstypisk grusgrav. Titel.	
3:1 167	Gjutjärnskors med genombruten dekor.	HÅR HVILAR JOHANNES ANDERSSON FRÅN GRÖNSKOG *1838 †1913 UP. 13 V 14	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, bibelreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
3:1 168	Gjutjärnskors med genombruten dekor. Gjuteristämpel Åminne bruk Kärda.	HÅR HVILAR HUSTRUN INGA CHRISTINA GRÖNBERG IFRÅN HÖRNTORPET FÖDD DEN 23 MARS 1838 DÖD DEN 29 NOVEMBER 1893 DAVIDS PS: 23 SV.PS. 489	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, bibel- och psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	

3:1 169-170	Hög gravvård, nygotisk stående gjutjärns håll, med genombruten dekor samt dekor i relief, inskription på två sidor. Gjuteristämpel Åminne bruk.	MINNE EFTER MAKARNE BYGGMÄSTAREN ANDERS NILSSON * I FRYELED 1826 † I SLÄTTERNA 1893 SAMT HUSTRUN MAJA KRISTINA PETTERSDOTTER * I WOXTORP 1825 † I SLÄTTERNA 1893 SV. PS. 489. 478 SE GRAVEN ÖPPNAS OCH DIN VÄN UTI DESS DJUP FÖRSVINNEN HAN KOMMER EJ TILL DIG MER IGEN MEN SNART DU HONOM HINNER, SNART VILA VÅRA KALLA BEN OCH SOMMARENS FLÄGHT OCH SOLENS SKEN SKALL DEM EJ MERA LIFVA. SV. PS. 490	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Ovanlig stående gjutjärnsvård. Titel, hemvist, psalmboksreferens, vers. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
3:1 173	Mellanhög vård i gråsvart granit med slipad dekor.	MJÖLNAREN DAVID ÅBERG *1900 †1941 HERRESTAD PS. 103:14	Klass 1 Tidstypisk vård med slipad dekor. Titel, hemvist, bibelreferens.	
3:1 186-187	Mellanhög vård i gråsvart granit monterad i grå granit.	HEMMANSÄGAREN J.P. ANDERSSON STJÄRNHYLTAN *1868 †1923 HUSTRUN IDA KAROLINA *1866 †1926 SV. MFB. 762	Klass 1 Tidstypisk vård. Titel, hemvist, MFBs sångbok - frikyrkorörelsen.	
3:1 189	Hög obelisk i svart granit. Perennplantering med funkia.	KYRKOVÄRDEN L.M. SVENSSONS FAMILJEGRAF UPP. 7:15.16.17	Klass 1 Karaktärsskapande högre vård. Titel, bibelreferens. Tidstypiskt växtmaterial.	
3:1 198-199	Gjutjärnskors med genombruten dekor samt dekor i relief, gjuteristämpel Åminne bruk Kärda.	HÄR HVILA TRÄDGÅRDSMÄSTAREN S.G. LIND FRÅN KÄLLUNDA *1818 †1899 OCH HANS Hustru SOPHIA JOHANS DOTTER *1915 †1892 1 MOSEBOK 24 K 56 V SV.PS. 489 6 V.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Titel, hemvist, bibel- och psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	

3:1 206	Låg vård i svart granit.	SMEDMÄSTAREN J.W. STRID *1854 †1933 HUSTRUN KRISTINA *1852 †1930	Klass 1 Tidstypisk lägre vård. Titel.	
3:2 255	Diagonalt monterad platta i vit marmor.	J ABRAHAMSSON FR. BOSSARYD 1836 – 1902 HUSTRUN JOHANNA 1842 – 1903 JOH. 11: 25	Klass 1 Tidstypisk vård. Hemvist, bibelreferens.	
3:2 277	Hög vård i rosa granit.	ALGOT PAULI 1886 – 1906	Klass 2 Tidstypisk vård.	
3:2 350	Gjutjärnskors med genombruten dekor samt dekor i relief, gjuteristämpel Åminne bruk Kärda.	MINNE EFTER ASTRI GÅRDA MARIA KARLSSON FRÅN ÄVJAN *1903 †1904 PS. 493.2.V.	Klass 1 Karaktärsskapande gjutjärnsvård med lokal anknytning. Hemvist, psalmboksreferens. Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
Torn	Större gjutjärnsvård, ursprungligen placerad på en av de Lilliecreutzska grusgravarna. Samma modell finns även vid Lilliecreutz grav på Forsheda kyrkogård.	HÅR HVILAR FRIHERRE J.H. LILLIECREUTZ FÖDD 27 AP 1807 DÖD 18 OCT 1876 SV. PS. 475. V 1.	Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	

Torn	Större gjutjärnsvård, ursprungligen placerad på en av de Lilliecreutzska grusgravarna. Samma modell finns även vid Lilliecreutz grav på Forsheda kyrkogård.	HÄR HVILAR FRIHERRE C.A. LILLIECREUTZ FÖDD 12 APRIL 1809 DÖD 19 OKT 1880 SV. PS. 487.1.2. 488.1.	Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
Torn	Mindre gjutjärnsvård med genombruten dekor. Gjuteristämpel Ae. Modellen är ofta använd för barnvårdar.	HÄR HVILAR A.G. LILLIECREUTZ FÖDD 22 NOV. 1848 DÖD 11 JUNI 1853 SV.PS. 345 V. 5.	Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
Bod	Mindre gjutjärnsvård med genombruten dekor. Modellen är ofta använd för barnvårdar.	HÄR HVILAR LILLA SIRI * 18/4 1898 † 12/4 1899 HÄR HVILAR ANDERS GUSTAF LIND FRÅN ÅMINNE FÖDD DEN 31 MARS 1888 DÖD DEN 15 NOV 1888	Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
Bod	Mindre gjutjärnsvård med genombruten dekor. Modellen är ofta använd för barnvårdar.	HÄR HVIL. GUSTAF FRITIOF LIND FR. ÅMINNE * 28 JAN 1885 † 20 SEPT 1886 SV. PS. 343 1 V.	Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	
Bod	Mindre gjutjärnsvård med genombruten dekor. Modellen är ofta använd för barnvårdar.	LILLA ANNA MARIA JOHANNESDOTTER * 20/12 1892 †21/3 1894 ESA 40:11	Smides- och gjutjärnsvårdar bör inkluderas i inventarie-förteckningen.	

År 2019 genomfördes en kulturhistorisk inventering av alla gravar på Kärda kyrkogård. Föreliggande rapport presenterar inventeringen och ger ett förslag till bevarandeplan.

Byggnadsvårdsrapport 2021:17
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM